

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT (NVE)

Postboks 5091 Majorstua

0301 OSLO

Dato: 18.04.2023

Saksnr.: 2023/23048

Dok.nr.: 9

Saksbehandler:

Astrid H. Bjørlo

Bjerkreim kommune - detaljplan for miljø og landskap - ny råvannsforsyning Birkelandsvatnet - uttalelse fra fylkesdirektøren vedrørende automatisk freda kulturminner

Rogaland fylkeskommune viser til deres brev datert 03.03.2023 med forenklet høring av detaljplan for miljø og landskap for ny råvannsforsyning Birkelandsvatnet. Vi viser også til e-postkorrespondanse med IVAR IKS, datert 30.03.2023, angående dispensasjonsbehandling av automatisk freda kulturminner. Vi viser også til e-post om utsatt frist, datert 17.03.2023.

Fylkesdirektøren har vurdert saken som regional planmyndighet og som sektormyndighet innenfor kulturminnevern med henblikk på automatisk freda kulturminner. Vi vil også gjøre oppmerksom på at fylkesdirektøren, ved plan-, miljø- og samfunnsavdelingen, kommer med en egen uttalelse i saken.

Rogaland fylkeskommune har gjennomført arkeologiske registreringer innenfor det aktuelle området i to omganger; først i forbindelse med høring av konsesjonssøknaden i 2016, og så i forbindelse med reguleringsplan for Birkeland og Stølsvatnet, plan 2020003, i 2021. Resultatet fra de arkeologiske registreringene ble oversendt 09.08.2016 og 18.02.2022. Resultatet fra registreringene ga ny og spennende kunnskap om forhistorisk bosetning og utnyttelse av utmarka i form av støls/gårdsanlegg (id 220444) datert til jernalder/vikingtid, kullgroper (id 220448 og 280421) datert vikingtid, i tillegg til åkerrein (id 220472) datert til romersk jernalder.

Behov for dispensasjonsbehandling etter kulturminneloven § 8 for de automatisk freda kulturminnene id 220444, 220448, 220472 og 280421

Detaljplan for miljø og landskap skal redegjøre for hvordan forholdet til annet lovverk er ivaretatt. Dette gjelder blant annet kulturminneloven.

I detaljplan for miljø og landskap under kapittel 2.2.5 *Kulturminner* blir ulike avbøtende tiltak nevnt. Det fremgår at det er besluttet at deponi B2 ikke vil bli benyttet som deponi. Fylkesdirektøren finner det svært positivt at deponi B2 er tatt ut, slik at det automatisk freda støls/gårdsanlegget id 220444 vil bli bevart for ettertiden.

Det går videre frem at støls/gårdsanlegget id 220444 og åkerrein id 220472 skal gjerdes inn i anleggsfasen. Det er positivt at tiltakshaver har innarbeidet inngjerding i detaljplanen, men fylkesdirektøren vurderer at denne formuleringen ikke ivaretar de automatisk freda kulturminnene godt nok. Fylkesdirektøren vurderer at anleggsveien og vannveien som passerer nord for det automatisk freda gårdsanlegget id 220444 kan utgjøre fare for skade på det nevnte kulturminnet og er dermed i strid med kulturminneloven. Det samme gjelder anleggsveien som passerer like nord for åkerrein id 220472.

For å unngå utilsiktede skader i forbindelse med anleggsperioden er det derfor nødvendig at inngjerding i form av anleggsgjerder skal gjøres i samråd med kulturminnemyndighetene og at utøvende entreprenør må gjøres oppmerksom på at det finnes automatisk freda kulturminner i området.

Når det gjelder støls/gårdsanlegg id 220444 må inngjerdingen skje utenfor kulturminnet og det sikringssone på fem meter. Her er det også viktig med god landskapstilpasning og revegetering for å redusere skjemming av kulturminnet. Når det gjelder inngjerding av åkerrein id 220472 er det tilstrekkelig at dette settes opp i ytterkanten av sikringssonen.

Det går også frem av de avbøtende tiltakene at de registrerte kulturminnene (id 220448 og 280421) innenfor deponi B3 skal ivaretas ved at det legges på duk og fylles over. Fylkesdirektøren vil i den anledning vise til kulturminneloven § 3 hvor det står at:

Ingen må – uten at det foreligger en tillatelse fra kulturminnemyndighetene - sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.

Tildekking av automatisk freda kulturminner er med andre ord i strid med kulturminneloven § 3. Punktet angående tildekking i kapittel 2.2.5 må tas ut av detaljplanen da det er opp til kulturminnemyndighetene å vurdere hvorvidt det kan gis tillatelse til tildekking eller ikke. Fylkesdirektøren vil samtidig presisere at det sjeldent gis tillatelse til permanent tildekking av automatisk freda kulturminner. Dersom det blir gitt dispensasjon etter kulturminneloven, blir det mest sannsynlig stilt vilkår om arkeologiske undersøkelser av de berørte kulturminnene, id 220448 og 280421. En slik arkeologisk undersøkelse vil måtte bekostes av tiltakshaver, jf. kulturminneloven § 10.

Da ovenfornevnte tiltak er i konflikt med de automatisk freda kulturminnene id støls/gårdsanlegg (id 220444), åkerrein (id 220472) og kullgroper (id 220448 og 280421) må det foreligge en særskilt tillatelse etter kulturminneloven § 8 før anleggsarbeid i forbindelse med detaljplan for miljø og landskap kan iverksettes.

Vanligvis vil en dispensasjonsbehandling etter kulturminneloven § 8 gjøres i forbindelse med høring av detaljplan for miljø og landskap, men ut fra korrespondanse med IVAR er det blitt klart at IVAR ønsker at detaljplan for miljø og landskap skal ferdigstilles innen kort tid. Det er derfor ikke tilstrekkelig med tid til at kulturminnemyndighetene kan gjennomføre dispensasjonsbehandling av de automatisk freda kulturminnene som tiltakene er i konflikt med i forbindelse med høring av detaljplan for miljø og landskap. Det går videre fram av korrespondansen at IVAR ønsker at dispensasjonsbehandlingen skal gjøres i forbindelse med at detaljregulering for Birkeland og Stølvatnet – plan 2020003 legges ut på offentlig ettersyn.

Fylkesdirektøren forutsetter derfor at det fremgår tydelig av detaljplanen at flere av tiltakene som planen legger opp til er i konflikt med de automatisk freda kulturminnene id støls/gårdsanlegg (id 220444), åkerrein (id 220472) og kullgroper (id 220448 og 280421), og at det må foreligge en særskilt tillatelse etter kulturminneloven § 8 før anleggsarbeid i forbindelse med detaljplan for miljø og landskap kan iverksettes. Detaljplanen må også inneholde en beskrivelse av når dispensasjonsbehandlingen skal gjennomføres.

Fylkesdirektøren forutsetter også at NVE stiller krav om at detaljplan for miljø og landskap skal revideres etter at dispensasjonsbehandlingen etter kulturminneloven § 8 i forbindelse med offentlig høring av reguleringsplan er ferdigstilt, slik at vilkårene for en eventuell tillatelse blir innarbeidet i detaljplan for miljø og landskap.

Avslutningsvis vil fylkesdirektøren også presisere at tiltakene også må følges opp på arealbrukskartet ved at det føres på dialogboks som informerer om type kulturminne som for eksempel *støls/gårdsanlegg id 220444* og avbøtende tiltak som for eksempel *skal inngjerdet*. Ettersom detaljplanen skal brukes av entreprenører i anleggsfasen er det viktig at den er oppdatert med de særtillatelsene og vilkår som er gitt.

Hilsen
Leif Håvard Lundø Vikshåland
fagleder

Astrid H. Bjørlo
rådgiver

Kopi til:
NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT (NVE) v/Kjersti Eide

Dette dokumentet er godkjent elektronisk. Oppgi vårt saksnr. når du svarer på brevet.